

Univerzita Karlova v Praze
Fakulta Sociálních věd

Michal Polák

Role muže v moderní rodině v kontextu
české a angloamerické beletrie

Bakalářská práce
3. ročník sociologie

Praha 2009

Konzultoval: Mgr. Tomáš Holeček, Ph.D.
Práce bude obhajována v 6. semestru studia.

Autor práce: **Michal Polák**

Vedoucí práce: **Mgr. Tomáš Holeček, Ph.D.**

Oponent práce:

Datum obhajoby: **2009**

Hodnocení:

Bibliografický záznam

Polák, Michal. *Role muže v moderní rodině v kontextu české a angloamerické beletrie*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Katedra sociologie, 2009. 40 s. vedoucí bakalářské práce: Mgr. Tomáš Holeček, Ph.D.

Bibliographic entry

Polák, Michal. *Role muže v moderní rodině v kontextu české a angloamerické beletrie*. Prague: Charles University, Faculty of Social Sciences, Department of Sociology, 2009. 40 pp. Thesis supervisor: Mgr. Tomáš Holeček, Ph.D.

Anotace

Bakalářská práce „*Role muže v moderní rodině v kontextu české a angloamerické beletrie*“ zkoumá vztah literatury, sociologie a vědy. V další části se zamýšlí nad možnostmi sociologického poznání prostřednictvím beletrie. Zaměřuje se na roli muže v moderní rodině. Role muže je rozložena do tří kategorií, které jsou podrobněji rozepsány do samostatných celků. V závěrečné části práce jsou tyto uměle vytvořené kategorie porovnávány s úryvky románových děl a pokouší se zhodnotit, nakolik je literatura schopna popsat dané téma.

Annotation

The bachelor thesis „*The Role of a Man in a Modern Family in the Context of Czech and Anglo-American Imaginative Literature*“ investigates the relation between literature, sociology and science. In its following parts it considers the possibilities of sociological cognition by means of imaginative literature. It focuses the role of a man in a modern family. The role of a man is divided into three categories, which are further itemized into separate units. In the concluding chapter are these artificialy created categories confronted with fragments of novels and thus attempt to answer the question to what extent is imaginative literature able to describe this topic.

Klíčová slova

sociologie literatury, rodina, dělba práce, partnerství, výchova

Keywords

sociology of literature, family, division of labour, partnership, upbringing

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury

Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze, dne 21. května 2009

Michal Polák

Poděkování

Chtěl bych poděkovat Mgr. Tomáši Holečkovi, Ph.D. za vedení práce, Petru Polákovi, Jonáši Zbořilovi a Sebáčkovi za několik excelentních gramatických a stylistických korektur, spolužákům za jejich konstruktivní připomínky a v neposlední řadě bych chtěl poděkovat rodině a přátelům, že to se mnou vydrželi. Ať žije majkademický styl!

Obsah

1 Sociologický přístup k literatuře.....	12
1.1 Sociologie nevěda.....	12
1.2 Sociologie mezi vědou a literaturou.....	12
1.3 Literatura jako narativní rekonstrukce reality.....	14
1.4 Seznámení s neliteraturou.....	15
1.5 Nástrahy sociologie literatury.....	15
1.6 Paradigmata sociologie literatury.....	16
1.6.1 Sociognoseologické paradigma (sociology through literature).....	16
1.6.2 Institucionální paradigma (sociology of literature).....	17
1.6.3 Sociologie a literatura (sociology and literature).....	18
1.7 Výběr metody.....	18
2 Východisko pro studium literatury.....	19
2.1 Dělbba práce v rámci rodiny	19
2.1.1 Tradiční dělbba práce.....	19
2.1.2 Dělbba práce a industrializace.....	20
2.2 Sexualita, láska a partnerství v rodině.....	21
2.2.1 Sexualita a historie	21
2.2.2 Vzestup romantické lásky.....	21
2.2.3 Muži bez otěží.....	22
2.2.4 Perspektiva do budoucna.....	22
2.3 Výchova a pečovatelství v rodině.....	23
2.3.1 Otcovství v historicko-společenském kontextu.....	23
2.3.2 Nové otcovství.....	23
2.3.3 Příčiny rozdílu mezi kulturou a výkonem otcovství.....	24
2.3.4 Protiútok matek.....	25
3 Analýza literatury.....	26
3.1 Ludvík Vaculík – Jak se dělá chlapec.....	26
3.1.1 Dělbba práce.....	27
3.1.2 Sexualita, láska a partnerství.....	27
3.1.3 Výchova a pečovatelství.....	28
3.2 Jonathan Franzen – Rozhřešení.....	30
3.2.1 Dělbba práce.....	30
3.2.2 Sexualita, láska a partnerství.....	32
3.2.3 Výchova a pečovatelství.....	32
3.3 Michal Viewegh – Báječná léta pod psa.....	33
3.3.1 Dělbba práce.....	34
3.3.2 Sexualita, láska a partnerství.....	35
3.4 Zadie Smithová – Bílé zuby.....	35
3.4.1 Dělbba práce.....	36
3.4.2 Sexualita, láska a partnerství.....	37
3.5 Michael Cunningham – Flesh and Blood.....	38
3.5.1 Sexualita, láska a partnerství.....	38

3.5.2	Výchova a pečovatelsví.....	39
4	Komparace.....	40
4.1	Dělba práce.....	40
4.2	Výchova.....	40
4.3	Sexualita, láska a partnerství.....	41
5	Závěr.....	41
6	Seznam použité literatury.....	43

Projekt bakalářské práce

Pojetí rodiny v kontextu současné angloamerické a české literatury a jeho specifika

Moje práce by se měla věnovat podrobnému studiu forem a specifik rodiny v českém a angloamerickém prostředí. Toho bych chtěl dosáhnout podrobným studiem beletristické literatury, která se potýká s tématem rodiny na přelomu tisíciletí (např. Emil Hakl – O Rodičích a dětech, Jan Novák – Děda, Jonathan Franzen – Rozhřešení, Zadie Smith – Bílé Zuby, Michael Cunningham – Flesh and Blood aj.). Shromážděné informace porovnáám s obecnými východisky týkajícími se současné rodiny. V dalším kroku se budu snažit najít specifika, kterými se od sebe česká a angloamerická rodina liší.

Forma zpracování a struktura práce

Bude se jednat o komparativní práci. Nejprve nastíním základní východiska a užívanou metodiku při studiu literatury. V další část podrobně rozpracuji, jak soudobá sociologická teorie obecně vnímá postmoderní (současnou) rodinu a rozpracuji bližší sociálně-demografické souvislosti obou rodinných variant. Definuji si stěžejní charakteristiky, na které se zaměřím. Třetí část bude věnována podrobné deskripci rodinné dynamiky v Angloamerické rodině. Ve čtvrté části obdobně deskriptivně opíšu také rodinu českou. V předposlední části porovnáám obě podoby rodiny a podrobně rozpracuji přehled rozdílnosti a specifik, které odhalím. V závěrečné části shrnu všechna dostupné závěry.

Orientační seznam použité literatury

- Krejčí, K. (2001) *Sociologie literatury*, Brno
Hall, J. (1979) *Sociology of literature*, Longman
Beck, U. (2004) *Riziková společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství
Baumann, Z. (2002) *Tekutá modernita*. Praha: Mladá fronta
Keller, J. (1992) *Nedomyšlená společnost*. Brno: Doplněk
Možný, I (1990) *Moderní rodina*, Brno: Blok
Barbara H. Settles a spol. (1999) *Concepts and Definitions of Family for the 21st Century* :Hawort Press
Jacqueline L. Scott a spol. (2004) *The Blackwell Companion to the Sociology of Families* :Blackwell Publishing

Úvod

Rodina je jednou z nejspletitějších institucí, o jaké se sociologie zajímá. I když v minulosti bývala velice rigidní, v současnosti má tolik forem, že je obtížné je vůbec obsáhnout.

Kromě formálních specifik se rodina diferencuje i kulturně. Rodina prochází v každé kultuře odlišným historickým vývojem. Stejně je to s rolí otce, která je mým hlavním předmětem zájmu. Má práce si bere za cíl vysledovat kulturní odlišnosti v roli muže v Čechách a angloamerických zemích. Je velmi nereálné, že by se mi povedlo zkoumat rodinu za pomoci kvantitativního či kvalitativního výzkumu v obou zemích. Domnívám se však, že sociologie literatury je odpovídající alternativou. Myslím si, že může generovat stejně důvěryhodné informace jako výzkumy. Pokud se moje hypotéza potvrdí, budu schopen porovnat kultury dvou zemí bez toho, abych s nimi musel přijít do styku. Budu pracovat se zprostředkovanou informací o dané zemi skrze romány. Toto studium by mi v ideálním případě mělo poskytnout dostatek materiálů, abych byl schopen kulturní komparace.

Zpočátku se práce zaměřuje na podrobnou deskripci vztahu literatury a vědy. V krátkosti je představen vzájemný konflikt těchto oborů. Na základě Snowovy, potažmo Lepeniesovy argumentace objasňuji blízkost sociologie k oběma stranám konfliktu a vyzdvihuji její potenciální smírčí úlohu. Pokusím se podrobněji vysvětlit možnosti a nedostatky práce s literaturou. Nasledně vyberu paradigma, které bude nejvíce odpovídat formátu práce.

V druhé části se zaměřím na teoretická východiska role muže v moderní rodině a vymezím velmi podrobně, které aspekty mužské role budu při studiu literatury sledovat. V tomto případě to bude partnerství, výchova a dělba práce.

Třetí část se věnuje rozboru beletristických románů. Nejprve objasním, podle jakého klíče jsem jednotlivá díla vybíral. Potom se přesunu k jednotlivým knihám, kde za pomoci zvoleného paradigmatu zanalyzuji jejich obsah. Výstupy z jednotlivých kapitol mi poslouží jako podklad k vytvoření tezí.

V závěrečné části porovnáám tyto teze s teoretickými východisky. Toto porovnání by mi mělo ukázat, jestli je literatura stejně důvěryhodný zdroj sociologického poznání, jako například kvantitativní výzkum.

1 Sociologický přístup k literatuře

1.1 Sociologie nevěda

Sociologie se od svého prvopočátku trápí svou nemožností být institucionálně přijata jako věda. Sociologie se s touto svojí nemesis nemůže smířit a dodnes se snaží s ní vypořádat. Pokusů proběhlo mnoho, všechny skončily neúspěchem.

Deprese je obecně převládající pocit současných sociologů. Dost možná právě z této deprese pramení velká obliba analytické (metodologické) sociologie. Analytická sociologie se může opřít o nescetné množství metod, kterými lze relevantně (statisticky) zkoumat sociální realitu. Tato sociologie najednou koresponduje s modelem přírodních věd a ekonomie, a tím vrací úsměv na obličeje zamračených sociologů. [Petrusek 1993: 13-14] Zdá se, že valná většina sociologů si prostě nechce připustit, že vědeckost může vznikat i z teorie. Nejlépe to dokládá citát profesora Petruska:.

„Věda vzniká a rozvíjí se jen jako vzájemné pronikání empirického pozorování, zkoumání a šetření s teoretickým rozvažováním a zobecňováním, ba dokonce s teoretickou spekulací a vysoce abstraktním přemýšlením, od bezprostřední praxe namnoze značně vzdáleným. Představa, že by se moderní fyzika řídila pravidly, podle nichž se většinou provozuje sociologie u nás, totiž – nejprve výzkum pro praxi a potom, zbude-li čas, nějaká ta teorie – mě děsí i ve snu.” [Petrusek 1990: 9]

1.2 Sociologie mezi vědou a literaturou

V roce 1954 prezentoval Charles Percey Snow svoji přednášku pojmenovanou *The Two Cultures*. Hlavním tématem byl prohlubující se komunikační blok, který vznikl mezi příslušníky vědecké a literární obce. Snow to připisuje na vrub vědecké revoluci, která propukla ve 40. letech.

Tento nesoulad se podle Snowa nadále prohlubuje.

Přednáška ve své době udělala velký rozruch, což autora vedlo k reakci, kterou pojmenoval *The Two Cultures: Second Look*. Jeho reakce je pro tuto práci zajímavá ze specifického důvodu. Snow se znovu vrací k své dichotomii vědců a literátů a přiznává, že jeho rozdělení je příliš ostré. Přichází s myšlenkou, že již brzy vznikne (nebo už vznikla) jakási třetí kultura. Touto třetí kulturou měl na mysli humanitní vědy a jejich roli v konfliktu si představil takto:

„Jsem přesvědčen, že to [třetí kultura] je na cestě. A až přijde, některé problémy v komunikaci budou konečně zjemněny, neboť aby tato kultura vůbec mohla plnit svou funkci, nemůže nemluvit s kulturou vědeckou. Potom, jak jsem již řekl, bude předmět konfliktu odveden směrem, který bude užitečnější pro všechny.“ [Snow 1993: 70-71]

O čtvrt století později vychází kniha *Between Literature and Science: The Rise of Sociology* od německého sociologa Wolfa Lepeniese. Tato kniha se vrací ke Snowovu konfliktu literátů a přírodních vědců a podrobněji se jím zabývá. Klíčový význam pro nás má jeho označení sociologie jako třetí kultury. Toto označení je jeho argumentací zcela opodstatněné, protože Lepenies mapuje vztah sociologie k literatuře a vědě od jejího prvopočátku. *„Bylo to dramatické období, v němž sociologové, přitahováni vědeckým světem chladné racionality a současně vábeni hermeneutickým teplem literární tvorby.“* [Alan, Petrussek 1993: 22] Sociologie se zpočátku upnula k imitaci přírodních věd, ale toto napodobování bylo čím dál tím komplikovanější. Přírodní vědy dosáhly svého úspěchu experimenty. V sociální vědách se velmi brzy došlo k tomu, že experiment nemůže být náhražkou zkušenosti [Lepenies 1988: 8]

„Problém sociologie je, že přestože se snaží naplňovat ideál přírodní vědy, nemůže se nikdy stát opravdovou přírodní vědou o společnosti, ale jestliže se zřekne této (přírodovědecké) orientace, začne být nebezpečně podobná literatuře. Tato překerní situace, ve které se sociologie nalézá, je jakousi ‚třetí kulturou‘ mezi přírodními vědami na jedné straně a literaturou a humanitními vědami na straně druhé...“ [Lepenies 1988: 7]

Ač označení nevědecké sociologie jako nebezpečně podobné literatuře mi připadá poněkud hysterické, citát je pro moji práci velice významný. Především mě podporuje v myšlence,

---

1 Pzn. M. P.: Všechny citace a parafráze cizojazyčných zdrojů jsou přeloženy autorem této práce

že sociologie by se neměla literatuře, tolik bránit, když je naprosto zjevné, že ke vědě má sociologie stejně blízko jako k literatuře.

1.3 Literatura jako narativní rekonstrukce reality

„V sociologii jde primárně o rekonstrukci a interpretaci cizí promluvy, která nám zprostředkovává sociální realitu.“ [Alan, Petrusek 1996: 14] Kniha vlastně není ničím jiným než promluvou. Autor mluví ke svému čtenáři skrze svůj osobitý jazykový projev a sděluje mu svou osobní zkušenost ze sociální reality.

„Sociologické fenomény jsou prokazatelně složeny z příběhů, ve kterých je sociologická práce považována za práci narativní.“ [Maines 1993: 17] Narativní sociologie je sourozencem analytické sociologie. Zatímco analytická sociologie si sociální realitu transformuje do svého již zažitého templetu, narativní sociologie ctí vyprávění jako konečný zdroj informací sociální reality. [Alan, Petrusek 1996: 18]

Profesor Petrusek ve své kratší publikaci Sociologie a literatura (1990) tvrdí, že spisovatel často vidí ve společnosti to, co sociolog svou vlastní optikou nevidí, anebo mu to brání vidět dobové konvence vědecké tvorby a poznání. „Celou sociologii lze vyložit prostřednictvím literatury, avšak celek literárního díla sociologicky vyložit nelze.“ [Petrusek 1990: 71] Literární dílo dokáže fungovat jako náhrada sociální zkušenosti, kterou bychom sami nemohli mít. A to je velmi hodnotné v případě, kdy nás literatura informuje ne o tom, co se nejčastěji děje, ale o tom, co je možné z hlediska pravděpodobnosti. To sociologovi otevírá neprozkoumané pole, kde může velmi volně vytvářet nové nestandardní hypotézy. [Petrusek 1990: 77-78]

V tomto duchu se ponese i mé studium beletrie, kdy se budu snažit nalézt nové úhly pohledu a na jejich základě formulovat nestandardní hypotézu. Ale abych k se k něčemu takovému vůbec dostal, je nezbytné seznámit se s tématem, a proto musím podrobně prozkoumat oblasti svého zájmu.

1.4 Seznámení s neliteraturou

Pokud se chci zabývat sociologií literatury, nestačí, abych se věnoval sociologicky pouze literatuře a zanedbal složku neliteratury. “ ... *Je nesmyslné předpokládat, že je možné říci cokoliv sociologicky hodnotného o literatuře a nemít při tom solidní sociologickou koncepci neliteratury.*” [Zimand 1971] Tato sugestivní citace vysvětluje, proč je třeba nejprve ponořit do studia sociologie rodiny, abychom získali představu, jak vypadá koncepce neliteratury v sociologické teorii - v tomto případě zaměřená na zkoumání role otce a obecnější dynamiky rodinných procesů. Toto studium by mělo umožnit rozpoznat společné průsečíky literatury a sociologické teorii. Budu se také zajímat, zda-li literatura obsahuje něco, co by sociologická teorie opomněla. Dá se očekávat, že pokud prostuduji pouze pět beletristických knih, příliš nových informací nenaleznu.

V dalším odstavci pohovořím o nástrahách, které budu muset překonat, abych s literaturou mohl odborně pracovat.

1.5 Nástrahy sociologie literatury

Jestliže se budeme pokoušet literárnímu dílu porozumět sociologicky, jistě bude naše interpretace redukcionistická. Nutno dodat, že nyní nehovoříme o redukcionismu jako o vědomém zjednodušení zkoumaného objektu. Jde nám o nutnou abstrakci determinantů, které pro nás v daném kontextu nemají žádný relevantní význam. Ve studiu literatury má redukcionismus svoje místo a v žádném případě se za něj nemusíme stydět. [Petrušek 1990: 71-72]

Já se navíc ve svém studiu literatury soustředím pouze na některé aspekty mužské role v rodinném soužití, takže nerelevantní informace tvoří vcelku velké množství.

Ve své práci bych měl vést v patrnosti, že z veškerých informací, které mi literární dílo zprostředkovává, je pro mě nejdůležitější jeho informační hodnota coby sociologického

dokumentu zrcadlícího sociální svět. S pouhým zrcadlením se ale nemůžeme spokojit, protože musím respektovat určitá omezení, která se v daném případě objevují. Samotný odraz, který jako čtenář dostávám, prochází ideologickým filtrem. Bachtin vysvětluje filtraci následovně: „Život jako úhrn činů, událostí nebo prožitků se stává syžetem, fabulí, tématem nebo motivem teprve tehdy, když projde prizmatem ideologického prostředí, když se konkrétně ideologicky realizuje.” [Bachtin 1980] Zjednodušeně řečeno, je potřeba brát v úvahu souvislosti s politikou, náboženstvím, mravními normami nebo estetickými konvencemi. [Petrusek 1990: 74-75]

Tento problém by se v mé práci neměl objevit. Všechny knihy, které jsem si vybral, jsou v této rovině konzistentní. Vypovídají většinou o rodinném soužití lidí ze střední třídy. Ani jednotlivé postavy, ani autoři samotní výrazně nevybočují.

Ještě závažnější je skutečnost, že sociolog musí mít po celou dobu na mysli, že nečte sociální dokument, ale fabulovaný příběh spisovatele. [Petrusek 1990: 74-75] Díky tomu musím čelit kritickému názoru, že literatura je jako prostředek sociologického poznání zcela irelevantní. S touto kritikou chci touto prací polemizovat. S literaturou budu pracovat jako se sociálním dokumentem, který je záznamem autorovy zkušenosti s reálným světem. Myslím, že předešlá argumentace mě opravňuje k tomu, abych kritiku relevance literárních textů zamítl.

1.6 Paradigmata sociologie literatury

Sociologie literatury disponuje třemi paradigmaty. Nejprve se pokusím všechny tři přístupy v krátkosti představit. Ukážeme si jejich výhody a slabiny a podle toho si vyberu ten, který bude pro moje účely nejvhodnější a jehož prizmatem budu beletrii posuzovat.

1.6.1 Sociognoseologické paradigma (*sociology through literature*)

Toto paradigma předpokládá, že literatura transparentně odráží podobu sociální reality. „*Sociognoseologické paradigma (sociology through literature) vymezuje sociologii na základě konstantní sady koncepcí a kategorií jako role, normy, třídy a gender. Obsah literárního díla je zrcadlí.*” [Templeton, Groce 1990: 44]. Toto paradigma se stalo terčem koncentrované kritiky,

kteřá upozorňovala, že je příliš zjednodušující. Jeho nejdůležitější teoretik Lewis A. Coser si ale myslí, že transparentnost výkladu je možné zajistit, když si vybereme realistickou literaturu. Coser se ve své analýze spokojil s takto zjednodušenou strukturou a nemá ani ambice objasnit literární výtvar jako konstrukci jazyka.

Kritika se povětšinou shoduje na dvou největších nedostatcích této metody. První z nich dobře popisuje Eagleton, který tvrdí, že tento postup „*maže svůj vlastní symbolický status, aby mohl pěstovat iluzi, že přijímáme realitu bez jakékoli intervence*” [Eagleton 1983: 136] Takové literární zkrácení způsobí, že naše pochopení je ahistorické a předkládá nám statický obraz sociálního světa.

Druhá část kritiky se týká mystifikace literatury. Všichni teoretici tohoto paradigmatu staví sociální relevanci literárního díla a jeho předpokládaný status do popředí a úplně ignorují jakékoli zamyšlení nad fiktivním a konstruovaným původem románů. [Templeton, Groce 1990: 37]

1.6.2 Institucionální paradigma (sociology of literature)

Tato větev těží z odkazu kritické kulturní školy a marxismu. Hlavním cílem tohoto směru je odhalení, nakolik je samotné literární dílo zapleteno do sociálních procesů, ať už máme na mysli jeho produkci či jeho přijetí.

Tady literární dílo není hodnotné díky svoji schopnosti vypovídat o určitých tématech, ale spíše svou historickou perspektivou. „*Pro většinu sociologů literatury nevypovídá ani tak faktická či tématická rovina literárního díla, jako spíš hodnoty, které společnost dílu připisuje nebo hodnoty, které jsou dílu strukturálně přiřčeny.*” [Templeton, Groce 1990: 37]

Eagleton tvrdí, že čtenář musí přesáhnout povrchní význam díla, aby mohl vidět nedostatky v jinak koherentní ideologii a díky tomu rozumět historickým událostem. Musíme nalézt tématický zdroj díla ve formě ideologie namísto reprezentace sociální reality. Toto paradigma tedy nabízí bohatší a mnohem promyšlenější vysvětlení vztahu sociálních procesů a literatury než výše zmíněné sociognoseologické paradigma. [Templeton, Groce 1990: 39]

Ovšem i vůči tomuto komplexnějšímu přístupu se někteří sociologové staví kriticky. Podle nich institucionální přístup vlastně dusí největší výsadu literatury, kterou je schopnost sdělovat

autentickou reakci na sociální svět a zahrnout čtenáře do tohoto fiktivního světa. [Templeton, Groce 1990: 40]

1.6.3 *Sociologie a literatura (sociology and literature)*

Poslední přístup je vlastně už na pomezí tolerance, protože svým zaměřením má mnohem blíže k hermeneutice či sémiotice, nicméně je vhodné mít o něm alespoň základní představu.

„*Literární zkušenost a sociologická zkušenost mohou být zkoumány jako stejné události vytváření významu.*“ [Templeton, Groce 1990: 40] Namísto předpokládání paralel mezi literaturou a sociálními fakty raději analyzujeme interpretační procesy vytváření významu textu jako analogii k procesu vytváření sociálního významu. Sdílený jazykový základ nám takové srovnání umožňuje. [Templeton, Groce 1990: 40]

1.7 Výběr metody

Z výše představených paradigmat není těžké si vybrat, jelikož celková orientace mého tématu podmiňuje výběr metody. Nejedná se mi o studium knih jako kompaktních celků, kde bych chtěl podrobně dohledávat souvislosti, abych dostal komplexní historicky ideologický obrázek dané doby. Můžu tedy odškrtnout institucionální metodu (*Sociology of literature*).

Stejně tak mě nezajímá ani technizující studium jazyka, které nabízí metoda “*sociology and literatura*”. Jazyková analýza pro mě nemá vůbec žádný význam, protože mým hlavním zájmem je obsah či sdělení, nikoli vytváření významu. Proto ji rovněž vyřazuji.

V tomto případě se zdá jako nejpovolanejší sociognoseologický přístup (*sociology through literature*). Kritika se vůči němu staví dosti skepticky, ale to nemění nic na faktu, že mým hlavním cílem je v literatuře odhalit odkazy k určitým tématickým okruhům týkajícím se role muže. V literatuře tedy budu hledat zmínky o mužově postavení při rozdělování práce, postoji k partnerství a sexualitě a v neposlední řadě o tom, jak vnímá roli otce a jak participuje na výchově.

Nyní tyto tři segmenty vyložím z pohledu současné sociologické teorie.

2 Východisko pro studium literatury

V této pasáži se budu podrobněji zabývat podmnožinami zmíněných segmentů - dělbou práce v rodině, sexualitou, láskou a partnerstvím v rámci rodiny a výchovou v rámci rodiny. Všechny vybrané úseky lze vnímat dichotomicky (tzn. z ženské a mužské perspektivy) lišící se pouze svojí intenzitou. Dělbou práce a výchovný proces jsou asi nejpálčivější oblasti v manželském soužití. Rozdílný pohled muže a ženy v otázce sexuality, lásky a partnerství je do jisté míry mým umělým konstruktem.

Práce si rozhodně neklade za cíl stoprocentně pokrýt všechna témata, která by se dala pozorovat. K užšímu výběru vedou hlavně pragmatické důvody. Z četby beletrie se dalo usoudit, která témata jsou častější než jiná. Díky tomu nejsou kladeny takové nároky na jednotlivé romány. Níže rozpracované oddíly jsou brány jako primární východiska, se kterými bude přečtená literatura konfrontována, a navíc budou ukazovat odlišnosti mezi dvěma vybranými literaturami – a to literaturou českou a angloamerickou.

2.1 Dělbou práce v rámci rodiny

2.1.1 Tradiční dělba práce

V tradiční rodině je nesmlouvavě načrtnuto, že kompetencí muže je starat se o rodinu, vykonávat fyzickou práci, která vede k udržení živobytí, a být autoritou, která zajistí, že si rodina udrží svůj status. Role ženy je jiná. Žena musí dohlédnout na to, aby fungovala domácnost. V jejích rukou spočívá zodpovědnost za úklid, vaření, výchovu dětí a celá řada dalších prací. V tradiční rodině je naprosto nepřípustné, že by na nich muž snad mohl participovat. Byla to zkrátka institucionálně ženská práce. Velmi klíčovou myšlenku v tomto směru přináší Ivan Illich, když

naznačuje, že v tradičním rodinném celku byla mužská a ženská práce rodově diferenciována, ale neplynula z ní žádná nerovnost. Illich dále tvrdí, že bylo velmi jasné, že pro chod domácnosti je diferenciací nepostradatelná. Rovněž byla považována za tvrdě komplementární. [Illich 1982]

2.1.2 Dělbba práce a industrializace

S příchodem industrializace se situace mění a do jisté míry vyhrcojuje. Rodině jako samostatné jednotce už není umožněno, aby fungovala sama o sobě, a je donucena vyslat otce ven, aby provozoval práci mimo domov. Tím vlastně dochází k rozdělení na privátní a na veřejnou sféru. Muž a žena poprvé začínají figurovat jako dvě oddělené kompaktní jednotky. V praxi toto rozdělení už fungovalo dříve, ale až nyní došlo ke skutečnému oddělení. To má za důsledek klíčovou změnu optiky při hodnocení odvedené práce. Muž je tím, kdo do rodiny přináší peníze² [Budig 2007: 417]

Podle amerického úřadu pro sčítání lidu 22 % bezdětných rodin vysílá na trh práce pouze partnera. U rodin s dětmi roste tento podíl na 28 %. Nicméně faktem je, že ve většině rodin jsou oba rodiče výdělečně činní, nehledě na to, zda mají nebo nemají dítě. Role živitele rodiny nadále třímá manžel.

Devětapadesát procent manželů vydělá ročně o 5000 dolarů více než jejich protějšky. Na druhé straně pouze patnáct procent manželek vydělává ročně o 5000 dolarů více než manželé. Mezera je ještě širší v případech, že rodina má děti. [Cohen, MacCartney 2007: 186-187]

---

2 Nedá se říct, že každá domácnost se mohla spokojit s jedním příjmem, takže v některých rodinách se dokonce musely zapojovat matky a děti. Status ženy se ale muži stejně nikdy nevyrovnal, protože ženská práce byla konstantně hůře placená než mužská. Její příspěvek zůstával nadále sekundárním a opodstatňoval, proč právě ona musí být zodpovědná za domácí práce a výchovu dětí. [Budig 2007: 417 – 418]

2.2 Sexualita, láska a partnerství v rodině

2.2.1 Sexualita a historie

V tradiční rodině něco jako vzájemná přitažlivost nebo romantická láska neexistovalo. Hlavní náplní byla nekončící dřina, která opravdu nepodněcovala nějaké zvláštní sexuální touhy. Mezi rolnictvem ve Francii a Německu sedmnáctého století byly polibky a další něžnosti v manželství spíše výjimečné. Nicméně muži měli relativně snadno dosažitelné intimno v mimomanželských kontaktech. Co se týká žen, sexuální volnosti se mohly těšit jen ty z vyšších aristokratických kruhů. To dává docela smysl, neboť aristokratky nepodléhaly požadavkům na reprodukci a rutinní práci. Samozřejmě pouze do té doby, než se vdaly. V tom okamžiku jejich relativní sexuální volnost končila, protože může vést k nárůstu, kterou muži svým ženám zkrátka nemohli dovolit. Byla to jejich jistota, že otěže moci budou i nadále třímat oni. [Giddens 1992: 38-39]

2.2.2 Vzestup romantické lásky

Romantické lásce se povedla zvláštní věc. Dokázala ženám dát trochu autonomie, protože najednou mohly kontrolovat budoucnost. Stále platilo, že manželství a láska jsou nevyhnutelně spojeny a docela dlouho to tak opravdu bylo. Zlom nastal, když ženy začaly chápat lásku a naplnění jako nezbytnou součást manželství. Ve zvýšené míře vyžadovaly jak emocionální, tak fyzické uspokojení. Podobné nedostatečnosti sice pocitovaly už dříve, ale až díky boomu feminismu v 60. letech se jim otevřelo velké množství dveří. Už se nemusely tak křečovitě držet manželství, které pro ně nenabízelo uspokojení. [Beck 1995: 62] Ženy si začaly naplno uvědomovat, že rigidita rodinných rolí jim nevyhovuje a rozhodně nepřináší uspokojení. Docházejí k závěru, že přizpůsobením se manžellovým požadavkům vlastně popírají samy sebe. Takže se nebojí jít až k nevídanému kroku, jakým do 60. let rozvod rozhodně byl. [Beck 1995: 62-65] „Víc než střechu nad hlavou chtějí ženy manžela, který je podporuje, a děti, o které by se mohly

starat. *Chtějí emocionální intimitu, rovnost v partnerství, a chtějí si vyzkoušet kontrolovat svůj vlastní život.*" [Ratkin 1985: 59]

2.2.3 Muži bez otěží

Reakce mužů je velmi pozvolná. Většina z nich je ochotna přiznat, že ženy mají ve svých požadavcích pravdu, ale zdráhají se od své role ustoupit. [Beck 1995: 65] Rovněž se na jejich přístup dá dívat skrze u mužů místy problematickou intimitu. Muži se zkrátka nedokážou srovnat s tím, že by jim ženy chtěly být rovnými partnery. Chovat intimní lásku k osobě sobě rovné je pro mnohé muže naprosto nereálné. Muži jsou schopni chovat takové pouto pouze k osobě, která má nižší status (ženy a děti) nebo osobě mimo jejich rodinu (kamarádi, známí). [Giddens 1992: 131]

Z toho potom vyvstává i logická redefinice toho, co pro muže znamená ideální žena.

„Nejraději byste si vzali vysokoškolsky vzdělanou ženu, která je dost inteligentní, aby s vámi dokázala vést konverzaci, dost sebejistá, aby vám poradila ve vaší práci nebo pomohla s rozhodováním v životě, ale zároveň aby se ráda starala o rodinu a domácnost. Pokud se vám podaří získat takovou ženu, tak víte, že jste vyhráli.“ [White 1984: 435]

2.2.4 Perspektiva do budoucna

Manželství je nyní na vážkách. Snaží se totiž vyrovnat se snahou být zúčastněný i svobodný zároveň. Muži, jak se zdá, na takovou změnu nejsou připraveni, protože byli socializováni v odlišném duchu nebo se nechtějí vzdát svých líbivých privilegií. [Beck 1995: 65]

Pokud bychom si to shrnuli, dá se celkem s jistotou říci, že intimita a láska je v rodině sférou, kde ženy muže dostihly, a dalo by se dokonce říct, že v některých ohledech mají navrch. Ženy si mohou dovolit být stejně nedobytné, jako v dobách tradiční společnosti, a idealizace romantické lásky k tomu velmi vybízí. V rukou žen se objevila ničivá zbraň, která jim umožňuje bojovat s vlastním podřízeným postavením a dosáhnout seberealizace v strukturách volného trhu práce, kam je muži doposud nechtěli pustit. Romantická láska se stala klíčem, který otevřel dveře

na pole, které muži dlouhou dobu považovali za svou domovskou půdu. [Keller 1995: 60]

2.3 Výchova a pečovatelsví v rodině

2.3.1 Otcovství v historicko-společenském kontextu

Otcovství je jeden z fenoménů, který se v průběhu času velmi razantně mění. Docela podrobně se o něm rozepisuje Ozment. Podle něj vzniká otcovství jako sociální konstrukt kolem 14. století s rozmachem křesťanství. Svého vrcholu se dočká až v období renesance a reformace. S tím jsou spojeny rozsáhlé kompetence a povinnosti sahající až do sféry výchovy. „*Pouto mezi dítětem a otcem bylo považováno za stejně tak intimní a trvalé, jako mezi dítětem a matkou.*” [Ozment 1983: 132] Tento nevídaný model bohužel nevydržel velmi dlouho a byl rozložen v revolučním 18. století. Muži ze dne na den přišli o své výsostné postavení. Nově vzniklé národnostní státy ideologicky podporují mateřství, zatímco otcovství marginalizují. Posledním krokem je oddělení otce od domova, ke kterému dochází s nástupem industrializace. Otec je přesunut do veřejné sféry, kde se musí podřídit různým formám podnikových hierarchií.

Stupeň oddělení od otcovských domácích prací se mezi buržoazií stal nástrojem k hodnocení mužství. Rodina se tak začíná scházet jen večer, o víkendu nebo o svátcích. Muži se stávají zvláštními osobami, které děti považují za cizince. Rodina otci sice nadále vděčí za to, že ji živí, ale na tom, že se stále více odcizuje, to nic nemění.

Na přelomu 19. a 20. století začalo společnosti docházet, že otcovství zašlo se svou liberalizací opravdu daleko, a že je potřeba tento proces nějakým způsobem zvrátit – začínal být totiž neudržitelný a ve svých důsledcích pro rodinu destruktivní. Změna smýšlení začala pomalu bořit jejich výsostné postavení. Jako reakce se rozšířil životní styl „domov mimo domov”. Muži si našli alternativní způsoby, jak se stravovat, ubytovávat nebo sociálně žít. Zlom přichází v 60. letech, kdy se poprvé objevuje termín „Nové otcovství”. [Gillis 2000: 225 – 238]

2.3.2 Nové otcovství

Níže jsou uvedeny citace dvou definic, které dostatečným způsobem objasňují, co se pod názvem tohoto oddílu skrývá.

„... [od otců se] očekává každodenní péče, fyzická i emocionální. Ze živitele se stal vychovatel.“
[Atkinson, Blackwelder 1993: 976]

„Dobry otec je aktivním účastníkem opakované každodenní péče o děti. Je zainteresovaný mnohem expresivněji a intimněji než kdy před tím. Hraje také mnohem větší roli v procesu socializace, kterou jeho předchůdci přenechávali výhradně ženám.“

[Rotundo 1985: 17]

Tato koncepce nového otcovství se okamžitě uchytila a stala se celospolečenskou normou. Potíží zůstala jakási rozštěpenost tohoto termínu. Instituce nového otcovství zahrnuje dva celkem důležité elementy, které jsou často opomíjeny. Otcovství se dá chápat ve dvou rovinách - kultura otcovství a výkon otcovství. Kultura otcovství zastřešuje obecné normy, mínění a přesvědčení, které jsou s otcovstvím spojené. Výkon otcovství znamená, co otcové dělají a jak se projevuje jejich otcovské chování. Toto rozdělení bývá často přehlíženo a je mylně považováno za synchronizované. [LaRossa 1988: 451-452] Změna proběhla pouze na papíře. Objevila se sice nová filozofie otcovství, ale její dlouhodobé zakomponování do praxe se nezdařilo. Bohužel musíme přijmout hypotézu, že ačkoli kultura otcovství se změnila radikálně, jeho samotný výkon tento posun vůbec neabsolvoval. Zdá se, že výkon otcovství se daří proměnit pouze v ranném období krátce po porodu, a poté otcové velmi rychle přejdou do určitého stavu deprese a vrací se k původní definici otcovství, kterou vyznávali doposud. [Gillis 2000: 233]

2.3.3 Příčiny rozdílu mezi kulturou a výkonem otcovství

Nyní se pojďme podrobněji podívat na příčiny nemožnosti posunout se od kultury k výkonu. Jednou z nejzásadnějších může být příliš nadsazená idealizace manželského svazku. Lemasters v padesátých letech řekl, že rodičovství v naší společnosti je reálným „romantickým komplexem“. I nadstandardně plánující páry ze střední třídy jsou nachytány ve své nepřipravenosti na rodičovství. Z části za to může plané romantizování rodičovství založené na

tom, že výchova dětí je vždy zábava, děti jsou pořád krásné a sladké a vyrostou z nich vychovaní a nekonfliktní lidé. [LaRossa 1988: 454]

Dochází tedy k tomu, že otcové se cítí dotčeni, že jejich očekávání se nenaplnila, a najednou se zdráhají přizpůsobit pravidlům hry. Otcové internalizovali ideu, že by měli trávit více času s dětmi, ale v jiné situaci jim to nepřipadá až tak atraktivní. Vzniká tak hybridní styl otcovství, kterému se říká teoreticky přítomný, ale funkcionálně nepřítomný. Tento hybrid se projevuje různými způsoby. Otcové si například vybírají činnosti, které nevyžadují jejich stoprocentní pozornost, ale pouze zlomek. Pozornost může být rozdělena mezi hru a sledování televize nebo jednoduché domácí práce. Zatím neproběhl výzkum, který by dokázal odhalit, do jaké míry děti tento smíšený signál ovlivňuje, a jistě by bylo velmi zajímavé se tomu věnovat. [LaRossa 1988: 454-455]

2.3.4 Protiútok matek

Ted' je myslím na místě se ptát, proč se vlastně matky proti této situaci nějak nepostaví? Pravdou je, že ženy se k této situaci staví odmítavě, ale jejich protiútok není dostatečný na to, aby muže donutil k ctění předem dohodnutých pravidel.

Dokud byly kultura a výkon otcovství pojímány tradičně, nikdo otce neobtěžoval připomínáním, jak málo se na rodičovství podílí. Jestliže kultura říkala, že se muž nemá dětmi zabývat, tak se muži neangažovali a neměli pocit, že by něco dělali špatně. Dnes se však už kultura posunala mnohem více ke sdílené partnerské péči.

Zdá se ale, že muži i ženy se nadále mylně domnívají, že otcové kulturní očekávání opravdu zakomponují do svého výkonu otcovství. Až v realitě pak vychází najevo, že ženy dělají mnohem více, než bylo sjednáno. Matka často vyjádří svůj nesouhlas s nastalou situací, nicméně nejčastější odpovědí je populistické „dělám víc než většina manželů“ nebo „péče o dítě mi nejde a nemám na to buňky“. To je samozřejmě pouze velmi naivní pokus o zažehnání konfliktu. [LaRossa 1988: 454-455]

Potom nás nepřekvapí, že sociologové došli při studiu přeměn rodičovství k závěru, že povaha diskusí manželských párů týkajících se nedostatku mužovy angažovanosti v péči o dítě

skutečnou dělbou rolí neodráží, ale sama ji mentálně konstruuje. Jinými slovy – způsob, jakým čerství rodiče omlouvají a ospravedlňují odstup mužů při péči o dítě, přispívá k jeho dlouhodobé společenské fixaci. [LaRossa 1988: 456]

3 Analýza literatury

V úvodu tohoto oddílu bych rád pohovořil o tom, jakým způsobem byla vybrána literatura pro tuto práci. Nejprve jsem požádal o doporučení na internetovém diskusním fóru *nyx.cz*. Předložil jsem svá kritéria pro výběr knih. Další typy a doporučení jsem dostával od svých přátel. Skupinu studijní literatury nakonec tvoří tato díla – *Rozhřešení* od Jonathana Franzena, *Bíle zuby Zadie Smithové*, *Flesh and Blood* (doposud nepřeloženo do češtiny) od Michaela Cunninghama, *Svoji lásku musíš nechat zemřít* od Bena Eltona, *Jak se dělá chlapec* Ludvíka Vaculíka, *Báječná léta pod psa* od Michala Viewegha, *Daleko od stromu* od Zuzany Brabcové, *O rodičích a dětech* od Emila Hakla a *Krákoram* Terezy Boučkové. Všech osm knih jsem přečetl a po úvaze jsem se rozhodl nepoužít romány Bena Eltona, Emila Hakla a Terezy Boučkové.

K tomu mě přirozeně navedlo institucionální paradigma, které se nezabývá literárním dílem jako celkem, ale soustřeďuje se pouze na určité části daných děl. Z tohoto pohledu výše jmenované knihy neposkytovaly takřka žádné relevantní informace, takže jsem byl nucen je z práce vyloučit. Zbýlých pět knih považuji za informačně dostatečně hodnotné.

3.1 Ludvík Vaculík – Jak se dělá chlapec

Jako první rozeberu knihu Ludvíka Vaculíka *Jak se dělá chlapec* (Atlantis, Brno 1993). Pojednává o Vaculíkově alter egu Josefovi a je napsána zajímavou formou deníkových záznamů. Ty mapují události Josefova života od září 1986 až do dubna 1993. Josef má téměř šedesát let a své nepovedené manželství s Marií (postava zosobňující jeho první manželku Madlu Vaculíkovou) si kompenzuje ve vztahu s výrazně mladší partnerkou Pavlou. Jejich vztah prochází velmi

vyostřeným obdobím, kdy Josef donutí Pavlu k interrupci a ona se mu za to odvděčí nevěrou, o které se rozhodne napsat knihu.

3.1.1 Dělna práce

Josefa znepokojuje Pavlin vztah k financím, která dost často zapomíná, že jejich zdroje jsou vcelku omezené. Slibuje děvčatům psa, načež Josef oponuje, že mu přidávají práci a on není ochoten tyto nadstandardní práce vykonávat. Na to Pavla jedovatě odpovídá: „*To bys viděl jak jiní chlapy kmitají!*“ [Vaculík 1993: 171]

Partnerka není spokojená s množstvím odvedené práce v domácnosti a tvrdí, že jiní muži pracují více.

3.1.2 Sexualita, láska a partnerství

Vztah Pavly a Josefa se nebezpečně vyostřuje po smrti jejich slovenského kamaráda. Josef se bojí, že by mu nebylo umožněno přejít přes hranice, takže uctít kamarádovu památku posílá pouze partnerku. Pavla se zdrží na karu, takže se nevrátí v dohodnutou dobu. Dojde k asi nejostřejší konfrontaci v celé knize. Josef odchází z domu a přespává ve svém bytě. Konflikt se zanedlouho rozplyne, ale Josefovi evokuje jednu starou událost, kdy Pavle odmítl koupit kopii Havlovy Asanace, protože mu dlužila 80 korun za knihu Edvarda Valenty. Pavla reaguje dopisem, kdy Josefovi přiznává, že připomínka dluhu jí přišla ponižující. Vysvětlí mu, že by měl dávat větší pozor, než něco podobného příště udělá. Připomíná mu, že na rozdíl od jiných žen, které pouze válejí šunky a nechají se živit svými manžely, ona uklízí, píše a připravuje se na třetí dítě.

„Ty sis na to zvykl, považuješ to za samozřejmost (...) Uvědom si, že jsem v mládí nebyla vedena k tomu, abych byla vzornou hospodyňkou a matkou, a jsem jí. Měla bych, milý Josefe, právo čekat, že mi všechny ty knihy, o které mám zájem, dáš zadarmo jako dárek ženě. Nejde však o ty knihy, ale o to, že jsem si uvědomila, jak je všechno křehké a že se může stát něco, co prostě nesnesu. Moje vnitřní svoboda je pořád absolutní a nedám si ji omezit počtem společných nocí – ani dětí, milý Josefe“ [Vaculík 1993: 150]

Citace se dá chápat jako vcelku ostré ultimátum, které říká: „Nevážíš si toho, co pro tebe dělám, ale uvědom si, že mě nemáš vůbec jistou. Zvednout se a odejít můžu kdykoli.“

Jejich společnému soužití uštedří poslední ránu Josefův rozhovor pro časopis, kdy se prořekne a pronese, že odcházení lidí z manželství pokládá za chybu. Pavla se naštve a Josef je nucen odejít. Toto odloučení trvá několik měsíců a citelně tím trpí děti. To dovede Pavlu k následujícímu rozhodnutí. „Došla jsem k názoru, že jsem udělala chybu a že bysme to měli kvůli dětem zkusit znovu. Já už jsem ti odpustila.“ [Vaculík 1993: 215]

Josef sice trochu očekával, že by k něčemu podobnému mohlo dojít, ale i nadále se domnívá, že jde pouze o úskok. „To ho vracelo ke staré myšlence, že ona si nevybírala muže, které milovala, nýbrž od nich žádala, aby oni milovali ji.“ [Vaculík 1993: 215] Josef nabídku přijímá, ale dává jasně na srozuměnou, že už to nebude z jeho strany vypadat jako dřív. „Do služby se nevrátím, Pavlo. Uvěřil jsem, že tentokrát to myslelas vážně. Musel jsem udělat kus cesty od tebe. Ale pro děti budme spolu, jak to půjde.“ [Vaculík 1993: 215]

Nedlouho na to se spolu pohádají: „Ona po svém „návratu“ na Nový rok čekala, že se vrátím do téže polohy u ní, z níž mě vyhodila.“ [Vaculík 1993: 217-218] Josef myslí, že o usmíření vůbec nešlo, ale spíše o boj o kontrolu. „Proč ke mně nikdy nenatáhne přes stolek ruku? Protože trvá na tom, abych to udělal já. To není smíření, to je souboj: chce mě dostat do bývalého podřízení.“ [Vaculík 1993: 220] Josef se o konfliktu rozpovídá před svým kamarádem Sergejem. „Řekl jsem mu [Sergejovi], že Pavlu asi zklamávám: čekala, že její návrat vezmu vděčně a budu se o ní ucházet.“ [Vaculík 1993: 222]

Páru se konflikt nepodařilo urovnat. Pavla vztah ukončuje, protože se jí ozval starý spolužák z gymnázia. Ona se s ním v depresi setkala, zakrátko se z toho vyvinul vztah a Pavla si ho bude brát.

Partnerka chce za každou cenu kontrolovat partnera. Když zjišťuje, že se jí to nedaří, je to pro ní dostatečný důvod, aby soužití ukončila.

3.1.3 Výchova a pečovatelsví

Vaculík mi v tomto případě nevědomě nahrává. Oba jeho hlavní hrdinové jsou totiž

spisovatelé, to znamená, že většinu času tráví doma. Není tak příliš těžké popsat, kdo je v jejich domácnosti vychovatelem. „*A to je ten šťastný případ: děcko, které je celý den doma s rodiči, co od něho neutíkají a nesnaží se ho někam odložit.*“ [Vaculík 1993: 165] Než se narodí chlapec, kterému kniha vděčí za název, můžeme pozorovat speciálně výchovu dcerky Lucie (Lucie je Josefova dcera, Pavla má ještě starší dceru Magdalénu z prvního manželství).

„Jednoho odpoledne, byl šedý čas, jeli jsme přes Zbraslav do obce na břehu Vltavy proti Radotínu. Vysoká voda tekla prudce a špinavě. Na okrajích byl led. Foukal studený vítr, proti němuž rackové plachtily skoro na místě. Děvčata lezla těsně k vodě, bylo třeba něco jim říct, já jsem odmítl dělat ze sebe vychovatele, mají přece také matku!“ [Vaculík 1993: 112]

Tento citát reflektuje otevřenou válku, kterou Pavla a Josef právě procházejí kvůli nevěře. Josef záměrně nevyužívá svých zkušeností s výchovou, protože se Pavle chce mstít. Jejich spor se dočasně vyrovnává až s narozením syna.

Josef je velmi pozitivně překvapen, s jakou vervou se Pavla do mateřství hrne. „*Pavla je maminka velkolepá! Vrátila se z porodnice změněná žena: se synem! Začala s ním jakoby od začátku – s novou náladou i silou.*“ [Vaculík 1993: 155]

Je se svou partnerkou vcelku spokojen, ale občas se objeví nějaká nedůslednost z její strany. „*Viděl jsem, jak běžel [chlapec] s velikým nožem, který nahmatal na kraji stolu, kam ani nevidí.*“ [Vaculík (1993): 159] nebo nepořádnost „*... šel [jsem] uklízet náš pokoj: utírat prach, vytírat zem. Přitom sem sbíral pohozené věci, (...) hrnek od kávy (...). Obě tři holky jsou nepořádné.*“ [Vaculík 1993: 161]

Pavla ne vždy výchovu zvládá. Přeci jen nemá proti Josefovi tolik zkušeností. „*Večer, chlapec se má koupat, nechce, a ona ho nejistě a nerozhodně vleče, náchylná k tomu vynechat mytí. On řve, válí se na zemi vedle vany, ona ho nedokáže postavit ani na nohy a svléct ho, tahá se s ním, jako by oba měli stejnou sílu a váhu. Jdu nařežu mu, okamžitě se utiší, umyju ho, vezmu na ruce, přimkne se ke mně a dává mi pusinky.*“ [Vaculík 1993: 192] Josef je tím tvrdším rodičem, který ví, co si vůči dítěti toho věku může dovolit a často se stává, že musí Pavlu brzdit, aby chlapce nepodporovala v jeho vzdorovitosti. Příkladem nám může být Pavlinina ztracená rtěnka. „*Lískl jsem ho silně po zadečku. Řval, odešel jsem s Pavlou do kuchyně. Brečel zlostně, potom lítostivě, potom volal: „Já sem tu sa-a-ám, podte za mnou nekdo!“ Pavlou to cukalo, musel jsem ji*

povzbuzovat, ať vydrží, až chlapec po dlouhé čtvrt hodině zabřečel: „Já už budu hodný...“ (...)
Vytýkám jí nedůslednost, povolnost, ale hlavně nedostatek předvídání: Co s ním udělá, kdyby s ním zůstala sama.“ [Vaculík 1993: 200]

Muž je ve výchově zkušenější, takže v péči o dítě zaujímá hlavní úlohu. Jeho mladá partnerka takovou jistotou neoplývá.

3.2 Jonathan Franzen – Rozhřešení

Rozhřešení ve zkratce pojednává o průměrné rodině z amerického středozápadu. Ústřední dvojici tvoří postarší manželský pár Enid a Alfreda Lambertovi. Na Alfredovi se začínají projevovat symptomy začínající Parkinsonovy nemoci a demence. Enid si odmítá přiznat, že by její manžel byl nemocný, a nadále ho přesvědčuje k nejrůznějším aktivitám, které běžní důchodci obvykle provozují. Všechny tři děti už nadobro opustily domov a věnují se svým životům. Nejmladším je syn Chip, který byl úspěšným akademikem, ale po incidentu s jednou studentkou je nucen z univerzity odejít. Jeho novou zálibou se stane psaní scénáře z akademického prostředí. Chipova starší sestra Denisa je velmi cílevědomá. Její kariéra šéfkuchařky má rychlý vzestup. V osobním životě se jí však bohužel tolik nedaří. Denisa experimentuje s homosexualitou a heterosexualitou a ani jedno ji pravděpodobně neuspokojuje. Nejstarší Gary, ač vcelku úspěšný podnikatel, naneštěstí zabředne do pracovního stereotypu, se kterým se těžko vyrovnává. Jeho deprese se začíná prohlubovat a nebezpečně ohrožuje soužití s vlastní rodinou. Kniha věnuje každé z představených postav jednu kapitolu, v níž se vyčerpávajícím způsobem věnuje jejich životu. Vrcholem knihy je potom epilog, v němž se rodina schází, aby společně strávila vánoční svátky.

3.2.1 Dělbba práce

Alfréd je jasným reprezentantem konzervativismu. Jeho přístup k dělbě práce je neobvyklý. Je naprosto uzavřený vůči jakýmkoli změnám. „*Na podlaze vedle schodů do suterénu ležela kupa*

časopisů a sklenice od marmelády. „Ale?“ [Alfrede?] ozvala se Enid zpod schodů. Položil kufr a aktovku na zem, vzal do náruče časopisy a sklenice a vydal se s nákladem po schodech dolů. Enid zaparkovala žehličku na kraji žehlicího prkna a vykročila z prádelny s napjatým chvěním kolem žaludku – ani nevěděla, jestli pocit úzkosti způsobuje radost, strach z Alfredova vzteku, nebo obavy, že by se sama mohla něčím nechat vyvést z míry a naštvat se. Bez okolků na ní vyjel, ani se nestačila nadechnout. „Co jsem ti řek, že máš udělat, než jsem odjížděl?“ „Přijel jsi trochu brzo,“ bránila se chabě. „Kluci jsou ještě v bazénu.“ „Chtěl jsem, abys udělala jednu jedinou věc za tu dobu, co budu pryč. Co to bylo?“ „Snažím se vypořádat s prádlem. Kluci byli nemocný.“ „Vzpomínáš si,“ nedal se zviklat, „že jediný, co jsem po tobě chtěl, bylo, aby ses postarala o ten nepořádek nahoře nad schody? To byla jediná – doslova jediná – věc, o kterou jsem tě žádal, než jsem odjížděl. Vybavuješ si to?“ [Franzen 2004: 299-300 přeložil: Jan Jiráček]

V tomto odstavci jsme byli svědkem Alfrédova rozhořčení po tom, co se vrátil z náročné služební cesty. Alfred je nespokojený, že Enid se nepostarala o tuto jedinou věc, kterou jí dal za úkol. Neuvědomuje si, že Enid rozhodně nelenila a věnovala svůj čas činnostem, které Alfred pravděpodobně považuje za samozřejmost. Podotýkám, že tento úryvek pochází z kratičké kapitoly, která se vrací v čase do doby, kdy jejich děti byly v útlém věku. Pohybujeme se tedy někde v 70. letech. Dvoukariérová rodina byla v té době něco nevídaného. V dalším úryvku se podíváme, jak si tento zbytečný konflikt přebere Enid.

„Byla pravda, že ji Alfred požádal, aby ty sklenice a časopisy někam odstěhovala. (...) Měla pocit, že když manžel odjížděl, požádal ji o víc než jednu věc. Chtěl po ní taky, aby dávala chlapcům jíst třikrát denně, aby je oblékala a předčítala jim, aby o ně pečovala, když budou nemocní, aby myla podlahu v kuchyni, vyprala povlečení z postelí a vyžehlila manželovi košile – a aby to celé zvládla bez jediného manželova polibku či utroušeného vlídného slova. Jenže kdyby se pokusila vyžadovat trochu uznání za dřinu, kterou v domácnosti odvádí, Alfred by se jí jednoduše zeptal, kdože tak asi zaplatil dům, jídlo a povlečení? A bylo jedno, že ho jeho práce uspokojuje natolik, že ani nepotřebuje Enidinu lásku, zatímco její úkoly jsou tak nudné, že ona potřebuje jeho lásku dvojnásob. V každém rozumném účetnictví totiž jeho práce vyrovnává její práci.“ [Franzen 2004: 301 přeložil: Jan Jiráček]

Enid se přímo dotýká mého východiska. Je to narážka na Ilichovu myšlenku, že práce muže a ženy je komplementární. Alfred je zastáncem klišé, že muž do rodiny nosí finance a je na bedrech ženy, aby se postarala o zbytek. Enid argumentuje, že přestože Alfredova práce je

náročnější, má z ní alespoň potěšení. Veškerá práce, kterou vykoná ona, je stereotypní a nudná. Enid požaduje lásku. V citátu to není zahrnuto, ale Enid těžko snáší, že se s ní Alfred před svou služební cestou náležitě nerozloučil.

Muž nechápe komplementaritu dělbu práce v domácnosti. Jeho výkon v povolání mu připadá nesrovnatelný s tím, co dělá jeho žena, aby udržela domácnost v chodu.

3.2.2 Sexualita, láska a partnerství

Podrobnou deskripci nabízí postava syna Chipa. Jeho rodiče Enid a Alfred přijíždějí na návštěvu v ten nejméně vhodný okamžik, kdy se Chip rozchází se svojí přítelkyní Julií. „K tomu je třeba přičíst, že když se s Julií naposled sešli, a to bylo před 6 dny, stěžovala si konkrétně na to, že on chce „vždycky“ zůstat doma a jíst těstoviny a „vždycky“ jí chce líbat a milovat se s ní. (Řekla, že má někdy pocit, jakoby on, Chip, používal sex jako nějakou drogu, a jediný důvod, proč místo toho nesáhne po kokainu nebo heroinu, tkví v tom, že sex je zadarmo a z Chipa se stal hamoun.“ [Franzen 2004: 37-38 přeložil: Jan Jiráček]

Chip tomu dost dobře nerozumí. Myslí si, že Julie se s ním rozešla, protože se jí nelíbil jeho román *Akademická modř*. Zatímco pravým důvodem je Juliina nechuť k Chipově apatii. Julii se přestalo dostávat emocionálního a intelektuálního uspokojení a jejich vztah se omezoval pouze na fyzické uspokojení Chipa. To je v dnešní době zcela relevantní důvod, proč ukončit partnerství. Je to přímá analogie k východiskům práce.

Partner je typickým příkladem starého modelu partnersví, který sazí na to, že dodávat fyzické uspokojení na údržbu partnerského vztahu stačí.

3.2.3 Výchova a pečovatelsví

Alfred se nám ukazuje jako představitel hybridního způsobu otcovství. Ve výchově sehrává vcelku výraznou úlohu, ale v mnoha ohledech je nedůsledný. Navíc není k sobě ani natolik upřímný, aby si svoji chybu připustil, takže bez váhání obviňuje svou manželku Enid. Názorným příkladem nám může být scéna ze společné večeře u Lambertů.

„Chlapče,“ obrátil se na Chippera Alfred, „mám dojem, že se ti do té večere nechce.“ (...) „Chippere, koukej okamžitě sníst večeri,“ řekl Alfred. (...) „Okamžitě,“ trval na svém Alfred. „Posloucháš mě? Okamžitě.“ (...) Chipper měl v krku knedlík, zoufalost tak nepřekonatelnou, že vůbec nepadalo v úvahu, aby polkl jedině sousto. (...) „Chipe,“ obrátil se na syna, „ode všeho budeš muset sníst alespoň kousek. Dokud to neuděláš, nehneš se od stolu.“ (...) „Přestaň si s tím jídlem hrát a koukej ho sníst. Ted’ hned. Rozumíš mi? Bud’ to ted’ hned dojíš, nebo nedostaneš moučnick a celý dnešní večer si nebudeš smět hrát a zítřejší jakbysmet. Budeš tady sedět, dokud to nedojíš.“ [Franzen 2004: 308-314 přeložil: Jan Jiráček]

Alfred poté odchází do sklepa a nechává Chipa v kuchyni, aby dojedl zbytkem večere. Dokonce ani Enid nezasahuje, nechává volné ruce Alfredově výchově. *„Tohle si musí mezi sebou vyřídit táta a Chipper.“* [Franzen 2004: 324 přeložil: Jan Jiráček] Alfred se ze sklepa vydá až za několik hodin a ke svému překvapení nalézá chlapce pořád v kuchyni.

„V kuchyni a v jídelně se naplno svítilo. Ukázalo se, že u jídelního stolu sedí malý chlapec. Byl celý zhroucený a hlavu měl položenou na podložce pod talíř. (...) Byl napůl vzhůru, ale odmítal se úplně probudit, a když ho Alfred svlékal a hledal mu ve skřínce pyžama, seděl s hlavou bezvládně svěšenou“ [Franzen 2004: 328 přeložil: Jan Jiráček] Na to se Alfred odebere do ložnice, kde celý incident probírá s Enid.

„Nehodlám se s tebou o tom dohadovat,“ prohlásil Alfred. „Ale když už jsi vzhůru, chci vědět, jak je možné, že Chipa nikdo řádně neuložil do postele.“ „Ty jsi přece sám řekl, že-“ „Šla si nahoru dávno přede mnou. A mně rozhodně nešlo o to, aby tam seděl pět hodin. Ty ho využíváš proti mně a to se mi ani za mák nezamlouvá. Ten kluk měl jít spát v osm.“ (...) „Můžeme se shodnout na tom, že už se to nebude opakovat? zeptal se jí Alfred. „To můžeme“ „No výborně. A ted’ pojďme spát“ [Franzen 2004: 332 přeložil: Jan Jiráček]

Mužův přístup k výchově je zodpovědný, leč ve svém počínání nedůsledný, což vede ke zkratům, které jsou ve finále vyčítány ženě.

3.3 Michal Viewegh – Báječná léta pod psa

Vieweghův román kopíruje životní cyklus hlavního hrdiny Kvida od jeho narození roku 1968 až do sňatku se spolužačkou v roce 1989. Sledujeme tedy společné soužití Kvidovi rodiny. Stejně tak jako v románu Vaculíkově se budeme pohybovat v období reálného socialismu, nicméně v mnohonásobně odlehčenějším duchu - Vieweghovi socialistický režim slouží jako předmět nekončícího výsměchu. Kvidova postava je částečně autobiografická. Román má mnohem menší ambice vypovídat hlouběji o rodině, a proto neobsahuje příliš zajímavých informací.

3.3.1 Dělná práce

Malý citát nám ukazuje, kdo v rodině vaří a kdo mezitím posedává a čte.

„Večer před Štědrým dnem sedmašedesátého roku připravovala babička Líba spolu s Kvidovou matkou bramborový salát. Kvidův otec seděl u kuchyňského stolu a polohlasem předčítal jakýsi anglický text z poslední strany Plamene.“ [Viewegh 1992: 26]

To, že otec toho v rodině příliš nedělá, dokládá i citát přibližně z poloviny knihy, kde se vrací ze služební cesty ve Velké Británii, která ho opravdu ohromila. Přichází se zajímavou myšlenkou, že každá opravdu dobrá rodina je vlastně dobře fungující tým. Do rodiny přináší inovativní stolní kalendář. *„Na každém listě bylo sedm sloupců, odpovídajících jednotlivým dnům v týdnu. (...) V neděli nadepsal pondělní políčka jmény rodinných příslušníků (...) a zapsal do nich následující aktuální úkoly: uklidit hračky a zalít květiny (Paco), Umýt nádobí, vynést koš a spočítat několik konkrétních cvičení ze sbírky matematických úloh (Kvido) a vytrhat plevel ve skalce pod terasou (matka). Sobě uložil úkol povečeřet se skupinou Belgičanů, kteří byli ve sklárnách na obchodní návštěvě, a uvedl rovněž telefonní číslo, na kterém je ho možno v naléhavém případě zastihnout.“* [Viewegh 1992: 107] Z těchto dvou citátů se dá usuzovat, že otec se do domácích prací příliš nehrne Rozdělovat úkoly mu jde víc než dobře.

Celá rodina si velmi výrazně zkomplikuje situaci, když přijímá pozvání na večeři od Pavla Kohouta, který není režimu příliš nakloněn. Zadrží je policie, čímž období relativního klidu končí. Otec odchází na podřadné místo a propadá hluboké paranoie. Většinu svých dní tráví v přítmí dílny ve sklepech. Další úryvek dokresluje, jak se jeho absence v rodině projevuje. *„Na Kvidovu matku toho začínalo být moc: Právní agenda podniku, na kterou byla v podstatě sama, ji*

zaměstnávala natolik, že často přicházela domů až večer. Doma byl nepořádek a nenašel se nikdo, kdo by ho uklidil. (...) A dům chátral. Chátral, protože mnohem více než soustružené sloupky k schodištnímu zábradlí potřeboval běžný úklid a údržbu. Zahrada zarostla trávou a plevelem. Zahradní branka, plot a okenní rámy naléhavě vyžadovaly nový nátěr. (...) Dveře v předsíni byly z obou stran rozškrábány od psa, na něhož otec zapomínal. [Viewegh 1992: 139]

Otec na dělbě práce participuje minimálně. Za čas od ní upustí úplně a matka není schopna pokrýt všechno sama.

3.3.2 Sexualita, láska a partnerství

V úplném závěru se kniha věnuje Kvidovu dlouholetému vztahu se spolužačkou Jaruškou. Následující promluva pochází z dialogu, kdy Kvido navrhne partnerce, aby spolu měli dítě.

„Takhle,“ řekl Kvido (...) Jarušce „Jestli si mě opravdu chceš vzít a mít se mnou dítě proč to teda neudělat hned, ausgerechnet když to otcovi údajně pomůže?“ Jarušku to – jak jinak – trochu zaskočilo, ale potom souhlasila téměř vroucně. Kvido, který čekal přeci jen delší nerozhodnost, byl sice potěšen, ale na druhé straně to dost dobře nedokázal pochopit: „Proč se krásná dvacetiletá dívka zčistajasna rozhodne, že dvěma vrátnejm porodí dítě?“ Ptal se jí udiveně. „Protože chce přece z nezajímavého zaměstnání programátorky uniknout do mateřství!“ [Viewegh 1992: 185] Tady nám román předkládá zajímavou informaci. Za komunismu neexistuje nezaměstnanost, takže pro ženy je založení rodiny formou úniku od nudného ubíjejícího života v pracovním cyklu. To je ovšem výrazná obměna proti angloamerickému modelu, kde se ženy do rodinného života po hlavě rozhodně nevrhají.

Muž příchod dítěte vcelku vítá, ale nesrovnatelně více se těší žena, pro kterou to znamená možnost úniku z trhu práce.

3.4 Zadie Smithová – Bílé zuby

Bílé zuby jsou prvotinou mladé britské autorky Zadie Smithové. Ta rovněž rozebírá současnou rodinu velmi podrobně, ale s jedním zásadním rozdílem. Nesledujeme pouze osudy

typických britských rodin, ale také rodin imigrantů druhé generace. Příběh má velký multikulturní rozměr. Probíhají v něm životy dvou rodin. Rodina Jonesových sestává z rodilého Brita Archibalda a jeho výrazně mladší partnerky Kláry, která má jamajské kořeny. Iqbalové jsou pro změnu velice konzervativní a nábožensky založená rodina původem z Pákistánu. Zhruba na šestistech stranách vstřebáváme jejich zamotané životní příběhy. Podotýkám, že témata, která jsou pro moji práci relevantní, se v knize vyskytují opravdu jen sporadicky. Těžiště knihy se nachází jinde.

3.4.1 Dělbá práce

Rodina Jonesových je na návštěvě u Iqbalových. Dcera Irie a syn Millat spustí výměnu názorů, která přeroste do konfrontace jejich rodičů. Klára obhajuje svoji dceru, že by jí přece nemělo být zakazováno svobodně myslet. Na to reaguje otec Samád, který si nemyslí, že by Klára příliš svobodně myslela.

„Samád se ušklíbl: a ty si myslíš... Co? Že seš přebornice ve svobodném myšlení? Celej den se doma díváš na televizi?“ „Prosím?“ Neurážej se: svět je složitý, Kláro. Jestli existuje něco, co tyhle děti potřebují pochopit, je to to, že člověk potřebuje zákony, aby to přežil, ne iluze.“ „Má pravdu víš,“ řekl Archie vážně a odklepl popel do prázdné misky od kari. „Citové záležitosti – to ano, to je tvůj obor -“ „Ó – ženská práce!“ zařičela Alsana s plnými ústy kari. „Mockrát ti děkuji Archibalde.“ Archie se pokoušel navázat. „Zkušenosti se ale nic nevyrovná, nebo ano? Chci říct, že vy dvě jste pořád ještě svým způsobem mladé ženy. Zatímco my jsme studnice zkušeností, ze kterých mohou děti čerpat, víš, když cítí, že to potřebují. Jsme jako encyklopedie. Vy jim prostě nemůžete nabídnout to co my. To se musí nechat“ [Smith 2003: 200-201 přeložila: Yvetta Nováková]

Tady dělbá práce explicitně není obsažena a je vcelku dobře skryta. Archieho konzervativní názor říká, že žena se má zabývat svými citovými záležitostmi. Bohužel pro ženy z nich však nevznikají zkušenosti. Opravdu zkušeným může být jenom muž, protože ten se takovou marginalitou jakou city vůbec nezatěžuje.

Muž je reprezentantem zkušeností, zatímco žena zkušenosti vůbec nemá, protože jejím oborem jsou citové záležitosti.

3.4.2 Sexualita, láska a partnerství

Tento úryvek popisuje začátek vztahu Kláry a Archibalda. Zajímavé je, že naprosto popírá základní teze, které oddíl o partnerství definuje.

Je lepší, žít v manželství než se trápit, píše se v listu Korintským I, kapitola sedm, verš devátý. (...) A ať už si Korintští říkají co chtějí, láska není zas tak tvrdou cenou, pokud ste jí nikdy nepocítili. Sice Archibalda nemilovala, ale od onoho prvního okamžiku na schodech se rozhodla, že bude jeho, pokud ji odtud odvede pryč. A teď to udělal; a třebaže to nebylo Maroko, Belgie ani Itálie, bylo to hezké – ne země zaslíbená – avšak hezké, hezčí než kterékoliv místo, kde doposud žila. Klára věděla, že Archibald Jones není žádným romantickým hrdinou. Tři měsíce strávené v jedné zapáchající místnosti v Cricklewoodu stačily na to, aby jí spadly klapky z očí. Ach ano, uměl být láskyplný a chvílemi dokonce i okouzlující, uměl si, sotva ráno vstal, pohvizdovat jasnou, křišťálově čistou melodii, řídil klidně a zodpovědně a byl překvapivě šikovný kuchař, avšak romantika – to bylo mimo něj, vášeň – něco nemyslitelného. A Klára měla pocit, že když už má ženská na krku takhle průměrného mužského, měl by jí být alespoň maximálně oddán – její kráse, jejímu mládí – bylo to to nejmenší, co mohl pro dobro věci udělat. Ne však Archie. Měsíc po svatbě a on už měl onen komický zamlžený pohled, jaký muži mívají, když se dívají skrze vás. [Smith 2003: 52-53 přeložila: Yveta Nováková]

Tento odstavec s naprosto nesouhlasí s východisky o partnerství uvedenými ve druhém oddílu této práce. Klára Archiebalda nemiluje. Dá se tedy říci, že se jí nedostává emocionálního uspokojení. Paradoxně to Kláře vůbec nevadí a rozhodně to nevidí jako důvod pro ukončení vztahu. Dodejme, že tento vztah vydrží bez potíží až do konce knihy. Jsme tedy poprvé svědky toho, že východiska se ani v nejmenším nepodobají sociální realitě naší knihy.

Žena není v manželství spokojená a muže nemiluje. Nic z toho ale pro ni není dostatečný důvod, aby manželství ukončila.

3.5 Michael Cunningham – Flesh and Blood

Cunninghamův román pojednává o rodině imigrantů druhé generace. Constantine Stassos pochází původem z Řecka a jeho manželka Maria Cucciová pro změnu z Itálie. Spolu vychovávají tři děti: ambiciózní krásku Suzan, uzavřeného syna Billyho a nezkrotnou Zoe. Jednotlivé kapitoly v knize jsou opatřeny datem, takže čtenář může jednoduše kontrolovat vývoj života všech postav knihy.

3.5.1 Sexualita, láska a partnerství

Susan se krátce po střední škole vdá za svého spolužáka Todda. Společně se odstěhují od rodiny. Todd pokračuje ve studiích na vysoké škole a Suzan nastoupí do běžné kancelářské práce. Následující úryvek popisuje Susaniny počátky manželského života.

„ [Susan] Nechtěla už dál čekat. Chtěla svoji vlastní rodinu. Když budou mít s Toddem dítě, budou konečně úplně samostatní. Budou respektovaní. Nebudou už muset o prázdninách navštěvovat své rodiče. Kromě dítěte – dočasného problému – byl její život dobrý. Docela dobrý. Nevadila ji práce, která sestávala pouze s psání a vyplňování kancelářské agendy. Ani jí nevadilo, že není na Yale, třebaže by mohla. (...) Dokud se to nestalo. Dokud o sobě dítě nedalo vědět, její dny se skládaly pouze z čekání. (...) Ostatní se snažili těhotenství pokud možno vyhnout, do té doby, než jejich partneři dostudují (...) „ Já budu vychovávat rodinu následujících 20 let“ řekla Beth nad kafem během přestávky. „Vůbec mi nevadí vydržet ještě rok dva bez rodiny.“ [Cunningham 1995: 132-133]

Susan představuje typ ženy, které vůbec nevadí, že má podřadnou kancelářskou práci. Mladé ženy s těhotenstvím obvykle čekají dokud muž nedostuduje, aby mohl finančně zajistit rodinu. Susan to ale neuznává a na mateřství se velmi těší. Na Todda tlačí, aby si už potomka pořídili. Susan je v tomto směru jedinečná, protože žádná z jejích kolegyně podobnou filosofii nesdílí. Ty si totiž povětšinou chtějí užít volnosti, kterou následujících 20 let těžko budou mít.

Ženy upřednostňují odložit manželství až do momentu, kdy jejich muž vystuduje a tím pádem je schopen je bezpečně zaopatřit.

3.5.2 *Výchova a pečovatelsví*

Z Constantina se vyklube celkově despoticke hlava rodiny. O altruismu v rodině nemůže být ani řeč. Následující úryvek je záznamem hádky s Mary, která se snaží ospravedlnit výdaje na děti. To se Constantinovi příliš nepozdává.

„Odkud si myslíš, že máme peníze? Marie? Myslíš, že znám tajné místo, kde rostou? Ne. Takové místo já neznám.“ (...) Billyho Matka trpělivě zaútočila: „Constantine, peníze jsou pryč. Utratili jsme je. Jdi mi prosímtě z cesty, ano? Potřebuju pracovat.“ (...) „Aha, takže takhle to funguje, jo?“ řval Billyho otec „Takhle to funguje. Ty utratíš peníze a vůbec to se mnou neprobereš a potom řekneš „Utratili jsme je.“ Takový je tvůj systém, že ano.“ „Co by si jako chtěl? Požadovací formulář? Chceš abych s tebou projednávala finance, kdykoliv někdo z dětí potřebuje spodní prádlo?“ „Spodní prádla jim můžeš kupovat kolik se ti uráčí. Já mluvím o zatracených vycpaných opicích, co stojí 8 dolarů 50 centů. Není to tak? Nebo jsem na něco zapomněl?“ „No jasně, že je to tak. Ty máš vždycky pravdu.“ [Cunningham 1995: 23-24]

V podobném duchu se vede i konverzace mezi otcem Constantinem a synem Billym. „Co je?“ Zeptal se ho otec. Billy pokrčil rameny a otcí se naštvaně proměnila tvář. „Ven s tím!“ „Potřebuju nového koně,“ řekl konečně Billy. „Cože?“ „Tenhle kůň je rozbitý.“ Billyho překvapila plačtivost jeho vlastního hlasu. „Ulomila se mu noha.“ „Nepotřebuješ ještě něco dalšího?“ řekl otec. „Je rozbitý,“ řekl Billy. Otec přitakal, aby ukázal svůj klid a laskavost. „Kůň je v pořádku,“ řekl. Tenhle koník přišel o nohu v boji. V zásadě je v pohodě. Tři nohy jsou pro koně pořád dost.“ „Ne nejsou,“ řekl Billy a uvědomil si, že bude asi brzy brečet. Byl ponížený, ale bezmocný tomu vzdorovat. Jeho otec se zhluboka nadechl. „Co kdybych ti místo koně koupil fotbalový míč?“ řekl otec. „Co kdybysme zítra zašli k Ikovi a koupili míč? Jak by se ti to líbilo?“ (...) „Já nechci fotbalový míč.“ (...) Jeho otec zakroutil nevěřičně hlavou a řekl: „Zapomeň na to.“ Začal se znovu dívat na televizi, kde veselá mladá žena zpívala písničku o něčem, co bylo jako sýr, ale ve skutečnosti to bylo máslo.“ [Cunningham 1995: 29-30]

V tomto citátu vidíme, že otec Constantine u televize (hybridní způsob otcovství) se synem probírá, jestli mu koupí nového koně. Nejprve se ho snaží uchlácholit, že kůň je nadále použitelný, a když ani to nevyjde, nabídne mu, že pujdou společně koupit fotbalový míč. Syn odmítá, což otce naštve a vrátí se ke sledování televize. Je diskutabilní, jestli otec nemá o syna takový zájem, jako

matka. Je možné to také připsat Constantinově snaze udělat ze svého syna opravdového muže. Celou knihou se totiž táhne Constantinův odpor vůči zženštilým mužům nebo popřípadě homosexuálům. Navíc vidíme jasný příklad genderové stereotypizace, kdy koník není dostatečně mužskou hračkou, ale míč je.

Otec je typickým příkladem hybridního otcovství, kdy mu dělá potíže do svých dětí investovat peníze. O jeho pozornost musí děti soupeřit s televizní obrazovkou.

4 Komparace

4.1 Dělbba práce

U českých autorů se setkáváme s vcelku přežitým přístupem mužů nepodílet se na domácích pracích. Z analýzy ovšem vyplývá, že pokud je muž výrazně starší, dělbba práce je mnohem vyrovnanější. Angloameričtí autoři dělbu práce příliš nerozpracovávají, ale dá se říci, že nadále zastávají konzervativní názor, že domácí práce nikdy nemůže vyvážit výdělečnou činnost, což je v dnešní době už přežitý koncept. Literatura kopíruje východiska z druhé části a nepřináší nám žádné nové závěry.

4.2 Výchova

V českém kontextu usuzuji pouze na základě jedné knihy, protože v druhé toto téma nebylo obsaženo. Z tohoto pohledu je muž výrazně připravenější než žena a odvádí mnohem kvalitnější výkon. To ovšem může mít spojitost s jeho pokročilejším věkem a zkušenostmi z prvního manželství.

Angloameričtí otcové v literatuře přistupují k výchově mnohonásobně laxněji. Jsou nedůslední a často provozují hybridní otcovství, kdy děti nemají jejich plnou pozornost, ale musí se o ni dělit třeba s televizní obrazovkou.

4.3 Sexualita, láska a partnerství

Česká žena je dle literatury velmi oduševnělá a uvědomuje si své postavení. Chce svého muže kontrolovat a pokud jí to není umožněno, vztah ukončuje. Angloamerická žena je mnohem ambivalentnější. V jednom případě je žena ve vztahu, kde nejen že není s mužem spokojená, ale ani ho nemiluje. Přesto však vztah nekončí a dále v něm pokračuje. V jiném je zase žena ochotna partnerství ukončit, když se jí nedostává citového uspokojení.

O volnosti v manželství mluví literatura podobně. Česká žena je ochotná stát se okamžitě matkou. Sice tím přichází o část svobody, ale připadá jí to lepší, než trávit mládí v zaměstnání, které je jí cizí. Angloamerická žena je sice ve svém povolání spokojená, ale do zakládání rodiny se nehrne. Raději počká, než ji manžel bude schopen zaopatřit.

5 Závěr

Nyní by mělo být zřejmé, že můj předpoklad paralely mezi sociologickou teorií a krásnou literaturou byl správný. Podařilo se mi potvrdit, že beletrie opravdu může sloužit jako substitute sociologického výzkumu. To je dobrou zprávou pro všechny sociology, kteří by měli ambice se sociologií literatury zabývat.

Ukázalo se, že stačí přijít s podnětným tématem. Tato práce se zaměřila na podoby mužské role v moderní rodině. Hlavními předměty zájmu byly dělba práce, partnerství a výchova. Došlo k jejich vyčerpávajícímu rozpracování, aby mohly poskytnout erudovaný vhled do jednotlivých sfér.

Dále následovala práce se samotnou literaturou. Úkolem bylo najít úryvky, které by měly spojitost s předmětem mého zájmu. Výsledkem tohoto snažení je oddíl věnovaný tematickým kompilátům jednotlivých knih, které jsou okomentovány za účelem ozřejmění jejich spojitosti se sociologií.

Posledním úkolem bylo pokusit se vysledovat určitá kulturní specifika vybraných literatur. Dělba práce se ukázala být v obou kulturách takřka identická s našimi teoretickými východisky. U partnerství jsme našli určité kulturní specifikace, takže angloamerická a česká perspektiva se

liší. Nárok na uspokojení považovaly některé ženy z románů za samozřejmost, ale stejně tak se objevovaly i jiné, pro které to nehrálo až tak velkou roli. Ve výchově jsou podle čeští otcové podle literatury výrazně pozornější než angloameričtí.

Oprávněnost práce s literaturou byla potvrzena. Pravdou zůstává, že dostat se ke správným informacím není vůbec jednoduché. Již bylo zmíněno, že z analýzy byly vyřazeny tři romány, protože měl jen minimum vypovídací hodnoty. Obsahy zmíněných děl a jejich anotace přitom budily opačný dojem. Do práce nám nepřímo vstupuje autor. Ten má určitou vizi, ale prostředky, kterými jí dosahuje, se různí. To vede k tomu, že ačkoli jsou knihy tematicky zvolené správně, jejich dikce je natolik nesourodá, že ne vždy jsou pro naše účely použitelné. Této slabině se dá vyhnout pouze v případě, že nepodceníme důležitost výběru literatury a dáme si na ní obzvláště záležet.

6 Seznam použité literatury

ATKINSON M. P., BLACKWELDER S. P. 1993. *Fathering in the 20th Century*. In: Journal of Marriage and the Family Vol. 55, No. 4 (str. 975-986)

BACHTIN M. M. 1980. *Formální metoda v literární vědě*, Praha

BECK U., BECK-GERNSHEIM E. 1995. *The Normal Chaos Of Love* Oxford: Polity press, ISBN: 0-7456-1071-4

BUDIG M. 2007. *Feminism and the Family*, The blackwell companion to the sociology of families, Blackwell publishing str. (416-434) ISBN: 978-0-631-22158-6

COHEN N. P., MACCARTNEY D. 2007. *Inequality and the Family*, The blackwell companion to the sociology of families, Blackwell publishing str. (289-305) ISBN: 978-0-631-22158-6

CUNNINGHAM M. 1995. *Flesh and blood* New York: Simon & Schuster ISBN: 978-0312426682

EAGLETON T. 1983. *Literary Theory: An Introduction* Minneapolis: University of Minnesota Press, ISBN: 978-0816612512

FRANZEN J. 2004. *Rozhřešení* Praha: Ikar, ISBN: 80-249-0446-2

GIDDENS A. 1992. *The Transformation of Intimacy* Cambridge: Polity press, ISBN: 0-7456-1012-9

GILLIS J. R. 2000. *Marginalization of Fatherhood in Western Countries*, In: Childhood, Vol. 7, No. 2, str. (225-238) DOI: 10.1177/0907568200007002007

ILLICH I. 1982. *Gender* New York: Pantheon books, ISBN: 978-0930588403

KELLER, J. 1992. *Nedomyšlená společnost*. Brno: Doplněk, ISBN: 80-7239-091-0

LAROSSA R. 1988. *Fatherhood and Social Change*, In: Family Relations 37, (str. 451-457) DOI: 10.2307/584119

LEPENIES W. 1988. *Between Literature and Science: Rise of Sociology*. Cambridge: university press, ISBN: 0521338107

MAINES D. R. 1993. *Narrative's Moment and Sociology's Pheanomena – Towards a Narrative Sociology*, In: The Sociological Quarterly, DOI 10.1111/j.1533-8525

MOŽNÝ I. 2006. *Rodina a společnost* Praha: Sociologické nakladatelství (slon), ISBN: 80-86429-

58-X

OZMENT S. 1983. *When Fathers Ruled: Family Life in Reformation Europe* Cambridge: MA: Harvard University press. ISBN: 978-0674951211

PETRUSEK M. 1990. *Sociologie a literatura* Praha: Československý spisovatel, ISBN: 80-202-0165-3

RATKIN B. (1985) *New Women*

ROTUNDO A. E. 1985. *American Fatherhood: A historical perspective*. In: *American Behavioral Scientist* (str. 7-25) DOI: 10.1177/000276485029001003

SMITH Z. 2003. *Bíle zuby* Praha: BB art, ISBN 80-7341-047-8

SNOW C. P. 1993. *The Two Cultures* Cambridge: university press, ISBN: 0-521-45730-0

TEMPLETON A., GROCE S. B. 1990. *Sociology and Literature: Theoretical Considerations*. In: *Sociological Inquiry*; Vol. 60 Issue 1, (str. 34-46) ISSN: 00380245

TURNER B. S. 2007. *Religion, Romantic Love and Family*, The blackwell companion to the sociology of families, Blackwell publishing (str. 289-305) ISBN: 978-0-631-22158- 6

VACULÍK L. 1993. *Jak se dělá chlapec* Brno: Atlantis, ISBN: 80-7108-074-8

VIEWEGH M. 1992. *Báječná léta pod psa* Praha: Československý spisovatel, ISBN: 80-202-0388-5

WHITE N. R. 1984. On Being One of the Boys: An Explanatory Study of Women's Professional and Domestic Role Definitions, *Women Studies International Forum* 7/6 (str. 433-440)

ZIMAND R. 1971. *Pulapki socjologii literatury*, In: *Problemy socjologii literatury*; Wroclaw